

Mumyýa ýalmawuzlygynyň depe saçyňy düýrükdirýän detallary...

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy, Medisina, Sözler
написано kitapcy | 24 января, 2025

Mumyýa ýalmawuzlygynyň depe saçyňy düýrükdirýän detallary...
MUMYÝA ÝALMAUZLYGYNÝÑ DEPE SAÇYÑY DÜÝRÜKDİRÝÄN DETALLARY:
«ÝEWROPALYLAR 500 ÝYLLAP MUMYÝA IÝDI»

Ýewropalylaryň gadymy müsür mumyýalary bilen synagy täze makalanyň gürrüni boldy. (AFP)

- **«Ýewropa korollygy müsür patyşalygyny iýdi»**

Awstriýaly alym Markus Harmes «Ýewropa taryhyň iň «telbeleç» işleriniň biri bolan «mumyýa ýalmawuzlygynyň» howpurgadyjy jikme-jikliklerini gürrüň berdi.

Kwinslend uniwersitetiniň ynsanperwer ylymlary kafedrasynyň dosenti Harmes «The Conversation» žurnalynda çykan makalasynda adamyň jeset galyndylarynyň em-ýom bolsun diýip iýilendigini we sargylaryň güýmenje maksatly açylandygyny ýazdy.

«Ilki hyýarjymakly mama keselinden (çuma keseli) kelle agyrysyna çenli her dürli keseli bejerip biljegine ynandylar» diýen Harmes, sözüne şeýle etdi:

«Yzyndanam Wiktoriýa döwrünüň halkynyň kellesine nahardan soňky güýmenjesi bilen baglansykly gorkunç pikirler geldi».

• Mumyáa iýme telbeligi

Harmesiň pikiriçe, mumyýalaryň kesellere garşy em boljagyna bolan ynanç adamlary yüzlerce ýyllap tagamy berbat önümi iýmegine iterdi.

Mumyýalanan bedenlerden edinilen bu önüne «Mumia» diýilýär. Bu, müsür guburlary gazylyp, Ýewropa getirilen mumyýa galyndylaryndan işlenen maddady. Halkyň baý ýa-da garyp gatlaklaryndan köp sanly adam yüzlerce ýyllap bu maddany iýip gezdi.

Harmes üwelin külke görnüşine getirilen mumyýalaryň sarp edilişiniň taryhyny gysgaça şu sözler bilen aňlatdy:

XII asyrda farmasewtler spiritual medisina aýratynlyklary üçin mumyýa kulkelerini ulanýardylar. Mumyýalar soňky 500 ýylyň dowamında synagdan geçen «melhem» boldy.

Alymyň aýtmagyna görä, antibiotikleriň bolmadyk şol döwründe lukmanlar kelleagyrydan çişleri azaltmak, mama keseli ýaly dürli kesellere garşy kelleçanaklary, süňkleri we eti üwäp geldiler.

Ýöne uludan-kiçä hemmeler bu «dermanyň» derdiňe dep bolýandygyna ynanyp duranokdy. Meselem korol maşgalasynyň lukmany Guý de Lafonten mumyýanyň peýdaly dermandygyna hemise şübhelidi. 1564-nji ýylda Aleksandriýada oba daýhanlarynyň ölülerinden ýasalan galp mumyýalary görüpdi we adamlaryň aldawa düşüp biljekdigini aň edipdi.

Aslynda, galplyk sebäpli adamlara hakyky antik müsür mumyýalary hemise tapdyryp durýan zat däldi. Medisinada ulanyljak öli ete hemise isleg uludy we hakyky müsürlü mumyýalaryň daşalyşy muňa ýetenokdy.

Farmasewtler we ösümliliklerden derman ýasaýjylar XVIII asyra gelinende mumyýalardan ýasalan dermanlary paýlamaga dowam edýärdiler.

kitapcy.ru

• **Ýewropa korollygy müsür patyşalygyny iýdi**

Beýleki bir tarapdan lukmanlar antik mumyýalaryň iň gowusydygy babatda bir pikire gelmändiler. Başgaça aýdanda, käbirleri täze etiň we ganyň birmahal ölüp gidenlerde bolmadyk janlylyga eýedigine ynanýardы.

«Täze mumyýa» pikiri iň asylzada gatlagy-da ynandyrdы. Angliýanyň koroly Karl II epilepsiýa geçirenden soñ adamýň kelleçanagyndan edilen dermanlary ulandy we 1909-njy ýyla çenli lukmanlar neýrologik ýagdaýlary bejermek üçin adam kelleçanaklaryndan peýdalandy.

Hasam beteri lukmanlar bu mumyýalaryň faraonlardan ýasalandygyny öñe sürýärdi. Bu bolsa tragikomiki ýagdaý döredipdi.

Harmes bu ýagdaýy şu sözler bilen düşündirdi:

«Korollyk we ýokary gatlakly aristokratlar üçin mumyýa iýmek korollyga mynasyp bejergi usuly ýaly bolup görülyärdi. Korollyk öz synpdaşy bolan patyşalygy iýýärdi.»

• Шамлык, içgiler we güýmenje

Harmes XIX asyra gelinende adamlaryň eýýäm keselleri bejermek üçin mumyýa iýmegini bes edendiklerini aýdýar. Ыне bulam indi mumyýalardan doly el çekilendigini aňladanokdy.

Bu gezek Wiktoriýa döwrüniň adamlary Müsürden getirilen jesetleriň «bukjalaryny» ýörite geçirilýän oturlyşyklarda üýşmeleňini şüweleňini artdyrmak maksady bilen açmaga başlapdy. Napoleonyň 1798-nji ýylda Müsure geçiren ilkinji ýorişi Ýewropanyň gyzyklanmasyny oýandyrypdy. Sonuň üçinem XIX asyrda Müsure syýahat eden jahankeşdeler ol ýerde köçede satyn alynan mumyýalary Ýewropa getirmäge başlapdy.

1875-nji ýylda Müsürde köçäniň ugrunda biri mumyýa satyp duran wagty. (Félix Bonfils / Wikimedia Commons)

Harmes «Wiktoriýa döwrüniň adamlary gadymy müsür mumyýalarynyň galyndylaryny paýlaşmak üçin ýörite şüweleňleri gurnady» diýýär:

Ilkibaşa mumyýalaryň açylanda medisina taýdan az-owlagam bolsa sylag-hormatdan nyşan bardy. 1834-nji ýylda hirurg Tomas Pettigrew Korollygyň Hirurqlar kolležinde bir mumyýany açypdy. Onuň döwründe sud-medisina ekspertizalary we operasiýalar halk köpcülüğine açık ýerlerde geçirilýärdi.

Emma alymyň aýtmagyna görä az wagtyň içinde ýagdaý üýtgedi we medisina-barlag pikiri ortadan sumat boldy. Indi mumyýalar medisina gümralygyndan çykyp, güýmenje beriji pişä öwrüldi.

• Mumyýanyň lagnaty

XX asyryň başynda mumyýa açma şüweleňleri hem seýrekledi. Howpurgadyjy güýmenjäniň döreden weýrançylygynyň öwezini dolar ýaly däldi. Arheologik galyndylaryň soňuna sogan ekilipdi. Yzsüre Tutanhemonyň mazarynyň açylmagy täze myş-myşyň oduny tutasdyrdy: Mumyýanyň lagnaty.

1922-nji ýylda britaniýaly arheolog Goward Karter b.e.önüki 1323-nji ýylda Patysalar jülgesinde 18 ýaşynda aradan çykan faraon Tutanhemonyň mazarynyň üstünden bardy.

Emma açyşyň dowamında Karteriň ýoldaşlarynyň birnäçesiniň duýdansyz ölmegi bu gezek ýewropalylaryň arasynda mumyýalaryň näletlenendigi baradaky ynanjy döretti.

Ylmy ekspedisiýanyň maddy hemäyatkarı Lord Karnarwonyň 1923-nji ýylda siňek sokup aradan çykmagy bu ynanjyň döremeginiň esasy sebäpleriniň biridi.

Goward Karter Tutanhemonyň mazaryny açyp duranda («The New York Times» gazefiniň fotosurat arhiwi / Wikimedia Commons) Gazuw-agtaryş işi bilen baglanychykly sensassiýa arhitektura ugurlaryna we populýar medeniýetine-de giňden täsirini ýetirdi. «Art Deco» stili çaltlyk bilen ýaýrady, şeýle-de, ýigriminji ýyllaryň amerikan kinofilmleri müsür dekorasiýalary bilen bezeldi.

Ahyrynda «Universal Studios» kinostudiýasy 1932-nji ýylda dünýä belli «Mumyýa» çeper filmlerine esas bolup hyzmat eden «The Mummy» kinofilmini kinomușdaklaryň dykgatyna ýetirdi.

• **Modern mumyýalar häzirem satylýar**

Biziň günlerimizde mumyýalar bilen bir hatarda birgiden antiki eserleriň bikanun ogurlygy dowam edip gelýär.

Bikanun ogurlygyň gara bazardaky gymmatynyň 3 milliard dollara golaýdygy çaklanýar.

«Hiç bir hakyky arheolog mumyýany açmaz we hiç bir hakyky lukman mumyýa iýmegi maslahat bermez» diýýän Harmes sözlerini şeýle jemleyär:

«Emma mumyýalaryň özünecekijiliği hemiseki güýçlüliginde galýär. Bular häzirem satylýar, häzirem eksplutatirlenýär we häzirem meta (haryt)».

Çeşmeler: Independent Türkçe, The Conversation, History Today, BBC

Taýýarlan: Çağla ÜREN.

09.06.2022 ý. Geň-taňsy wakalar